

Pārrobežu saskarsmes nolēmumu atzīšanas un izpildes tiesiskais regulējums

Atslēgvārdi: saskarsmes tiesības; izpildes procedūra; pārrobežu lietas; bērna labākās intereses

Nolēmumu par saskarsmes kārtību izpilde atšķiras no nolēmumu izpildes lielākajā daļā citu civillietu, jo tie neattiecas uz naudu, precēm un pakalpojumiem, bet attiecas uz bērnu tiesībām uz saskarsmi ar nolēmumā norādītajām personām. Attiecībā uz bērniem tiesību normu piemērotājam ir jābūt īpaši uzmanīgiem, zinošiem un iejūtīgiem. Bērni aug un attīstās, mainās viņus ietekmējošie apstākļi un viņu uzskati. Ar bērniem saistītu lēmumu izpilde, īpaši pārrobežu gadījumos, var būt ārkārtīgi sarežģīta. Tajā pašā laikā ikvienam ir jāpatur prātā, ka laika tērēšana gadījumos, kas ietekmē bērnu, nav pieļaujama un ir pretrunā ar bērna interesēm zināt savus vecākus, uzturēt ar viņiem jēgpilnus un tiešus kontaktus.

Ar 2003. gada 27. novembra Padomes Regulas (EK) Nr. 2201/2003) par jurisdikciju un spriedumu atzīšanu un izpildi laulības lietās un lietās par vecāku atbildību un par Regulas (EK) Nr. 1347/2000 atcelšanu (turpmāk - Brisele II bis regula) stāšanās spēkā spriedumi par saskarsmes tiesībām [...], kas izcelsmes dalībvalstī apstiprināti atbilstoši šīs regulas noteikumiem, jāatzīst un jāizpilda visās pārējās dalībvalstīs, nepieprasot nekādu turpmāku procedūru. Savukārt spriedumu izpildi reglamentē izpildes valsts tiesību akti. Brisele II bis regula t.s. "ātrā celiņa" procedūra attiecas tikai uz saskarsmes tiesību un bērna atpakaļatdošanas nolēmumiem, kas taisīti saskaņā ar šī tiesību akta 11.panta 8.punktu. Parāli "ātrajam celiņam" ir saglabāta parastā nolēmuma atzīšanas un izpildes sistēma.

Bērna interešu princips ir plaši atspoguļots Brisele II bis regulā, piemēram, lietu piekritības pamats lietās par vecāku atbildību ir noteikts, ņemot vērā bērna intereses, jo īpaši tuvuma kritēriju, kā arī ietverts "saskarsmes tiesības" definīcijā. Jēdziens "saskarsmes tiesības" ietver, jo īpaši, tiesības ierobežotā laikposmā paņemt bērnu uz vietu, kas nav viņa pastāvīgā dzīvesvieta [...]. Pārrobežu saskarsmes lietās šī jēdziena izpratnei un pielietošanai ir nepārvērtējama nozīme, jo ne reti gan persona, kura dzīvo kopā ar bērnu, gan arī tiesību piemērotāji, šo jēdzienu izprot un interpretē sašaurināti, proti, maksimāli izvairoties no situācijas, kad bērns varētu tikt paņemts "uz vietu, kas nav viņa pastāvīgā dzīvesvieta".

Grūtības ar saskarsmes nolēmuma izpildi par kuru izdota apliecība saskaņā ar Brisele II bis regulas 41.pantu, rodas brīdī, kad izpildes valstī ir jānodrošina tāds pasākums, kas attiecīgajai valstij nav pazīstams. Piemēram, Vācijas tiesa, atzīstot mātes bažas par bērna prettiesisku pārvietošanu par pamatotām, nolēmumā var noteikt, ka laikā, kad bērna tēvs ar bērnu pavada laiku Latvijā, tikmēr abu pases ir jānodod glabāšanā policijas iecirknī. Latvijas tiesību akti šādu sprieduma izpildes pasākumu kā pases nodošana glabāšanā policijas iecirknī neparedz. Brisele II bis regula noteic, ka izpildes dalībvalsts tiesas var izveidot praktiskus pasākumus, lai organizētu saskarsmes tiesību realizēšanu, ja nepieciešamie pasākumi nolēmumā nav noteikti vai ir nepietiekami noteikti [...]. Saskaņā ar Civilprocesa likuma 78.1 nodaļā ietverto regulējumu, tēvam iepriekš minētajā situācijā ir jāvērsas tiesā ar pieteikumu par ārvalsts tiesas nolēmumā noteikto tiesību un pienākumu pielāgošanu īstenošanai Latvijā. No Civilprocesa likuma teksta nav nepārprotami skaidrs, vai pieteicējam pašam ir jānorāda uz attiecīgiem tiesību institūtiem ar ko varētu pielāgot ārvalsts tiesas nolēmumā noteiktās tiesības un pienākumus? Vai pietiek ar to, ka pieteicējs norāda uz tiem ārvalstu tiesību institūtiem, kuru nav Latvijas tiesību sistēmā un lūdz tiesu atrast piemērotu aizvietotāju?

Ņemot vērā Civilprocesa likuma 10.pantā noteikto sacīkstes principu, pieteicējam pašam būtu jānorāda uz atbilstošiem tiesību institūtiem, tomēr autores ieskatā, tā kā saskarsmes nolēmumi skar bērna intereses, tad tiesnesim pēc savas iniciatīvas, veicinot iespējami ātrāku bērna un vecāka saskarsmi, jānorāda uz piemērotiem tiesību institūtiem Latvijas tiesībās.

Kā saskarsmi kavējošu situāciju autore saredz vienkāršotajā iespējā atlikt vai atteikt nolēmuma izpildi. Saskaņā ar Civilprocesa likuma 620.29 panta pirmo un otro daļu, parādnieks var lūgt tiesu, kuras darbības teritorijā izpildāms ārvalsts nolēmums [...], atlikt nolēmuma izpildi vai atteikt tā izpildi, jo notikusi būtisku apstākļu maiņa. Par būtisku apstākļu maiņu uzskata bāriņtiesas norīkota psihologa atzinumu, kas apliecina, ka bērns iebilst pret viņa nodošanu piedzinējam saskarsmes īstenošanai. Likumdevējs ir noteicis, ka šādu lūgumu var iesniegt, ja kopš lēmuma lietā, kas izriet no saskarsmes tiesībām, ir pagājis vairāk nekā gads. Nav izprotams, kāpēc likumdevējs šādu normu ir attiecinājis tikai uz ārvalsts tiesas nolēmumiem? Šī norma nav piemērojama gadījumiem, kad saskarsmes kārtība pārrobežu lietās ir noteikta ar Latvijas Republikas tiesas spriedumu. Autores ieskatā, ja šāda norma vispār ir nepieciešama, tad tā jāattiecinā arī uz Latvijas tiesu nolēmumiem pārrobežu lietās.

Jāvērš uzmanība uz iepriekš minētajā tiesību normā ietverto neskaidro termiņu formulējumu, proti, "šādu lūgumu var iesniegt, ja kopš lēmuma lietā, kas izriet no saskarsmes tiesībām, ir pagājis vairāk nekā gads". Nav nepārprotami skaidrs brīdis no kura jāsāk skaitīt termiņa tecējums, proti: 1)datums, kad nolēmums ir stājies likumīgā spēkā? 2)datums kopš lēmums un apliecība ir izsniegta iesniegšanai piespiedu izpildei? 3)datums, kad Latvijas tiesa ir pieņēmusi lēmumu par ārvalsts nolēmuma atzīšanu un izpildi? Autores uzskata, ka termiņa tecējuma sākums ir jānosaka precīzi, jo šī brīža formulējums pieļauj manipulāciju ar šo tiesību normu gadījumos, kad parādnieks nevēlas pildīt ārvalsts tiesas nolēmumu un meklē jebkādu attaisnojumu nolēmuma nepildīšanai.